

БІЛОУСОВА

Олена Станіславівна
bilousova.os@gmail.com

УДК 336.01

РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ
ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИREGULATION OF THE FINANCIAL POLICY OF THE ENTERPRISE
PUBLIC SECTOR

к.е.н., старший науковий
співробітник, ДУ "Інститут
економіки та прогнозування
НАН України"

У статті досліджено проблеми регулювання фінансової політики підприємств державного сектора економіки та виявлено прогалини у формуванні інформаційної бази для прийняття фінансових управлінських рішень. Розроблено пропозиції щодо удосконалення аналізу фінансової стійкості підприємств та ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектора економіки.

В статье исследованы проблемы регулирования финансовой политики предприятий государственного сектора экономики и выявлены пробелы в формировании информационной базы для принятия финансовых управленческих решений. Разработаны предложения по совершенствованию анализа финансовой устойчивости предприятий и эффективности управления субъектами хозяйствования государственного сектора экономики.

This article explores the problem of regulation of financial policy public sector enterprises and identified gaps in the formation of information base for financial decision making. Proposals for improving the analysis of financial sustainability of enterprises and the efficiency of management of economic entities of the public sector of the economy are developed.

Ключові слова: фінансова політика, підприємства, регулювання, державний сектор економіки, інформаційна база, фінансовий аналіз

Ключевые слова: финансовая политика, предприятия, регулирование, государственный сектор экономики, информационная база, финансовый анализ

Keywords: fiscal policy, regulation, public sector, knowledge base, financial analysis

ВСТУП

Проблеми регулювання фінансової політики підприємств державного сектора економіки, зокрема засади формування інформаційної бази для прийняття фінансових управлінських рішень є недостатньо дослідженими у науковій літературі. Основна увага вчених приділяється визначенню фінансової політики та окремим її складовим.

А.І.Даниленко та Л.М. Шабліста визначають фінансову політику як форму реалізації фінансової ідеології розвитку підприємства в розрізі окремих аспектів його фінансової діяльності [1, с. 39]. В.П. Чайковська фінансову політику підприємства розглядає як політику, що визначається і проводиться роботодавцями підприємства в інтересах підприємства через фінансові відносини і механізми [2, с. 249].

Відокремлено від фінансової політики розглядається інструментарій фінансового аналізу, що проводиться для формування достовірної інформаційної бази. Безліч запропонованих у науковій літературі методик загалом дають можливість оцінити фінансову стійкість державних підприємств та ефективність управління суб'єктами державного сектора економіки. С.С. Гасанов, О.М. Іваницька,

Т.В. Кошук вважають, що актуальним є запровадження складу показників (індикаторів) фінансової стійкості, рекомендованого методикою МВФ для державних корпорацій [3-4]. Проте ці оцінки в основному мають ретроспективний характер і недостатні для формування фінансової політики підприємств на майбутні періоди з урахуванням впливу імовірних кризових та посткризових умов на фінанси підприємств.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні проблем регулювання фінансової політики підприємств державного сектора економіки в умовах кризи та посткризовий період та розробці рекомендацій щодо формування інформаційної бази для прийняття фінансових управлінських рішень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці та матеріали періодичних видань з проблематики фінансової політики підприємств, національні нормативно-правові акти з питань методичного забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємств державного сектору економіки та оцінки ефективності управління такими підприємствами, а також керівні принципи ОЕСР, рекомендації МВФ з корпоративного управління для підпри-

емств з державною участю. При проведенні дослідження застосовувалися методи порівняльного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Керівними принципами ОЕСР встановлено, що держава повинна діяти в якості інформованого і активного власника, який, зокрема, має створювати системи звітності для здійснення оцінки результатів діяльності підприємств з державною участю [5].

Відповідно до національного законодавства підприємства державного сектору економіки подають фінансову, податкову, статистичну звітність та звіти про виконання фінансових планів. Показники цих видів звітності відображають результати господарських операцій, проведених у попередніх періодах, та можуть застосовуватися для ретроспективного аналізу. Проте, для формування фінансової політики підприємств на майбутній період прийняття фінансових управлінських рішень має проводитися поточний, оперативний та перспективний фінансовий аналіз.

З метою формування переліку показників досліджено сутність та складові фінансової політики, її спрямування в умовах кризи та посткризовий період.

Теоретично фінансова політика підприємства державного сектора економіки є механізмом реалізації концептуального підходу до управління його фінансами, що поєднує в собі сукупність принципів, методів і процедур управління фінансовими ресурсами, фінансового забезпечення розвитку підприємства. Управління фінансовими ресурсами передбачає, зокрема забезпечення: належної структури капіталу; достатнього рівня доходності за інноваційно-інвестиційними проектами; умов ефективного залучення позикових ресурсів; достовірної оцінки активів; розподілу чистого прибутку; умов формування резервів та виплати дивідендів тощо. Наведене визначення дає підстави для наділення фінансової політики адаптивними якостями, необхідними для функціонування в умовах нестабільності. Фінансова політика включає фінансові аспекти складових механізму управління активами, зобов'язаннями, власним капіталом, що оформлюється у облікову, кредитну та дивідендну політику, політику витрат (включає, зокрема, амортизаційну), політику збереження та нарощення вартості об'єктів державної власності та реалізується з використанням відповідного інструментарію, а саме – норм, індикаторів, методик, що впливають на рівень доходів, витрат, фінансових результатів і на обсяг та рух фінансових ресурсів у поточному й плановому періодах.

В умовах фінансово-економічної кризи фінансова політика підприємства має спрямовуватися на дотримання фінансової стійкості, яка досягається шляхом оптимізації рівня боргової залежності через:

- 1) погашення або реструктуризацію прострочених, поточних та довгострокових боргів, строк сплати за якими наступатиме протягом 60-90 днів;
- 2) зменшення обсягів дебіторської заборгованості;
- 3) залучення коштів працівників через їх участь у капіталі підприємства;
- 4) збільшення власного капіталу (утримання докризового рівня прибутковості через скорочення

непродуктивних витрат та втрат, оптимізацію виробничих витрат).

Інформаційна база має включати дані про строки погашення заборгованості та умови її реструктуризації згідно з договорами, сума заборгованості, перелік дебіторів та умови погашення дебіторської заборгованості, склад витрат, нормативні обмеження для операційних та фінансових витрат тощо.

У посткризовий період мають посилюватися інвестиційна активність та реалізовуватися інвестиційні проекти, спрямовані на виконання стратегії розвитку підприємств. Для аналізу мають застосовуватися показники оцінки інвестиційного потенціалу підприємства (за ресурсним підходом), доходності інвестиційних проектів, джерел фінансування або співфінансування, умов залучення позикових ресурсів.

Відсутність взаємоузгодженості між показниками стратегії розвитку підприємств, фінансовою політикою та річними фінансовими планами може призводити до розбалансування фінансових потоків підприємств, що ускладнюватиме виконання стратегічних планів.

Для формування фінансової політики та складання планових показників має бути створена інформаційна база. Під інформаційною базою нами розуміється сукупність показників, необхідних для оцінки минулого, поточного і майбутнього стану об'єкта дослідження. Для оцінки минулого (фінансово-господарського стану на певну звітну дату) інформаційна база формується з даних фінансової, податкової, статистичної звітності та даних бухгалтерського обліку. Оцінка поточного стану здійснюється за показниками управлінської звітності. З метою фінансового планування доцільно розмежовувати інформацію для аналізу фінансово-господарського стану підприємства; розрахунку планових показників; оцінки якості фінансового плану. Оцінка ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектора економіки має проводитися за результативними показниками діяльності.

Методично-організаційне забезпечення створення такої бази на нашу думку має включати:

- регламент збору та обробки інформації про фінансово-господарський стан: встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 «Порядок подання фінансової звітності», наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 02.03.2015 р. № 205 «Порядок складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки», методичними рекомендаціями щодо складання стратегічних планів підприємствами державного сектору. Потребує визначення порядку збору інформації для здійснення поточного і оперативного аналізу – у формі моніторингу фінансового стану підприємств державного сектору економіки органами управління;
- процедури систематизації та аналізу інформаційної бази (показників фінансово-господарської діяльності). Порядок складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки

визначає склад показників факторного аналізу - як фактичних показників минулого року, так і запланованих показників, який повинен передбачати розрахунок внеску у фінансовий результат таких чинників: динаміка цільового ринку; цін на готову продукцію; цін на сировину, матеріали та інше; рівня оплати праці; продуктивності праці; рівень податкового навантаження; ефект від інвестиційних програм; інше. Цим нормативно-правовим документом передбачено подання плану заходів з підвищення операційної ефективності підприємства строком на три роки, який включає заходи щодо оптимізації витрат на виробництво, адміністративно-управлінський персонал, підвищення ефективності використання основних виробничих фондів і трудових ресурсів, збільшення прибутку та бюджетний ефект для держави від впровадження цих заходів, зокрема: суми збільшення надходжень до державного бюджету, скорочення бюджетного субсидювання.

Зазначені заходи пропонується узгодити з нормами щодо розкриття інформації про інвестиційну діяльність в частині складання фінансового плану інвестиційних проектів: за джерелами фінансування та напрямками використання. Крім цього має наводитися інформація про інвесторів, які співфінансують проект, новостворені активи, частку держави на такі активи.

Фінансова політика в процесі фінансового планування має узгоджуватися за напрямками управління фінансами підприємства. Важливим аспектом у формуванні фінансової політики є виокремлення елементів, які у фінансовому плануванні класифікуються за періодом планування. Це можна пояснити агрегованістю показників планів. Фінансова політика обирається з альтернативних варіантів – це норми, індикатори, методи, які впливають на рівень доходів, витрат і на обсяг фінансових ресурсів у планових періодах.

Фінансова політика в частині концептуальної основи та забезпечення планування впливає на розрахунок планового прибутку, інших фінансових ресурсів та регламентує застосування у фінансовому плануванні методів: прямий чи непрямий метод формування фінансового плану; метод нарахування або касовий метод формування планового прибутку, інших фінансових ресурсів; метод розрахунку показників «від нуля» або метод приросту показників; перелік показників (індексів, коефіцієнтів), які коригують планову суму на ймовірний ризик діяльності, валютний ризик. Політика управління фінансовими потоками передбачає визначення шляхів ефективного надходження та використання фінансових ресурсів. При цьому встановлюються джерела формування фінансових ресурсів, необхідні обсяги та періодичність їх надходження, використання, а для позикових ресурсів – їх повернення.

Для поточного та оперативного моніторингу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки може застосовуватися агрегована (зведена) та пооб'єктна інформація. Зведена інформація характеризує сукупність підприємств, а її показники є агрегатом, що відноситься до всієї групи показників [6]. Зведена інформація щодо

операційної діяльності надасть можливість оцінити стан виконання окремих функцій держави, а щодо інвестиційної діяльності, включаючи реалізацію державних інвестиційних проектів, – можливості досягнення національних пріоритетів економічного розвитку. Пооб'єктна інформація характеризує діяльність окремого підприємства і застосовується при аналізі ефективності управління державним майном, оцінці фінансових планів підприємств та ін. З метою прийняття управлінського рішення щодо державного сектору в цілому доцільно застосовувати як агреговану так і пооб'єктну інформацію, оскільки зведені дані вказують на тенденцію економіки та окремих її суб'єктів, а пооб'єктна інформація дає змогу визначити чинники, які впливають на ефективність функціонування цього сектору економіки. Для прогнозування макроекономічних показників доцільно застосовувати зведену інформацію підприємств державного сектору економіки. Тож доцільно передбачити формування та накопичення інформації у цих двох розрізах.

Відповідно до порядку здійснення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності та критеріїв визначення ефективності управління об'єктами державної власності [7] та методичних рекомендацій застосування критеріїв [8] аналіз здійснюється за зміною обсягів: чистого доходу (виручки) від реалізації продукції; чистого прибутку (збитку); відрахувань частини чистого прибутку до державного бюджету; відрахувань на виплату дивідендів, нарахованих на акції (частки), що належать державі в статутному капіталі господарських товариств; капітальних інвестицій; розмір і структура дебіторської та кредиторської заборгованостей. Проте ці дані не дають можливості оцінити ефективність державної допомоги, з однієї сторони, та імовірні фіскальні ризики, з іншої. Порівняння таких показників як: обсяг фіскальної підтримки (бюджетного фінансування, податкові пільги), обсяг бюджетних надходжень від підприємств, чистий прибуток (збиток), відношення фіскальної підтримки до бюджетних надходжень, вказує на рівень ефективності управління державними підприємствами (табл.1). Збитковість підприємств на фоні бюджетної підтримки (мала поточний, а не інвестиційний характер) свідчить про збільшення рівня фіскальних ризиків у майбутніх періодах.

Вищезазначені нормативно-правові акти [7-8] також можуть бути доповнені з урахуванням норм Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління для підприємств з державною участю в частині розкриття інформації щодо:

- цілей підприємства згідно зі стратегією розвитку, стратегічними фінансовими планами, і їх реалізації;
- інноваційної діяльності, джерел її фінансування та отриманих результатів;
- будь-якої фінансової допомоги, включаючи гарантії, отримані від держави, і зобов'язання від імені підприємства з державною участю, включаючи договірні зобов'язання, що впливають з державно-приватних партнерств, державних інвестиційних

проектів, що реалізуються в умовах співфінансування.

Вищенаведені пропозиції дозволяють робити оцінки стосовно ефективності та результативності управлін-

ня об'єктами державної власності, використання державних ресурсів, майбутніх вигід та ризиків імовірних втрат для суспільства.

Таблиця 1

Оцінка фіскальних ризиків у 2014-2015 рр. [складено за матеріалами [9]]

№ з/п	Найменування підприємств державного сектору економіки	Обсяг фіскальної підтримки			Обсяг бюджетних надходжень від підприємств, млн. грн	Чистий прибуток (збиток), млн. грн		Відношення обсягу фіскальної підтримки до обсягу бюджетних надходжень
		усього, млн. грн	у тому числі			2014	2015 (план)	
			бюджетне фінансування, млн. грн	податкові пільги, млн. грн				
1	НАК «Нафтогаз України»	3 659,3	0,0	3 659,3	12 267,4	-85 044,8	-40 331,1	0,298
2	ДП «НАЕК «Енергоатом»	0,0	1,0	0,0	5 640,6	-6 494,4	1 153,9	0
3	ДП «Укркосмос»	556,8	2,0	0,0	9,5	-2 280,5	2,3	58,778
4	ДП «КБ «Південне» ім. М.К.Янгеля»	2 150,0	3,0	43,0	215,1	-1 838,5	3,3	9,993
5	«Державна продовольчо-зернова корпорація України»	0,0	4,0	0,0	117,0	-1 364,9	10,5	0
6	ДП «НЕК «Укренерго»	1 664,9	5,0	55,4	779,8	-1 198,5	35,1	2,135
7	ДП «ВО Південний машинобудівний завод імені А.М.Макарова»	181,6	6,0	181,6	135,8	-1 178,6	0,0	1,337
8	ДП «НВК газотурбобудування «Заря»-«машпроект»	0,1	8,0	0,0	545,9	-541,3	6,4	0,000
9	ДП «Укрспирт»	0,0	9,0	0,0	317,9	-532,2	40,2	0
10	ДП «Українська залізнична швидкісна компанія»	21,9	10,0	21,9	22,9	-416,5	-934,5	0,954
11	Харківське державне авіаційне виробниче підприємство	87,4	11,0	87,4	75,3	-389,7	-112,4	1,159
12	ВАО «Одеський припортовий завод»	0,0	12,0	0,0	411,8	-270,5	220,0	0
13	ДП «Міжнародний аеропорт Бориспіль»	265,6	16,0	265,6	231,5	-126,8	-46,2	1,147
14	ВАО Сумхімпром	178,3	17,0	178,3	179,5	-99,4	-193,9	0,993
15	УДППЗ «Укрпошта»	0,0	18,0	0,0	1 196,3	-4,2	19,1	0
	ВСЬОГО	8 765,8	122,0	4 492,4	22 146,5	-101 780,8	-40 127,3	0,396

ВИСНОВКИ

Фінансова політика підприємства державного сектору економіки є механізмом реалізації концептуального підходу до управління його фінансами, що поєднує в собі сукупність принципів, методів і

процедур управління фінансовими ресурсами, фінансового забезпечення розвитку підприємства. В умовах фінансово-економічної кризи фінансова політика підприємства має спрямовуватися на дотримання фінансової стійкості, яка досягається шляхом

оптимізації рівня боргової залежності. У посткризовий період мають посилюватися інвестиційна активність та реалізовуватися інвестиційні проекти.

Список використаних джерел

1. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: у 3 т. Т.3: Фінанси підприємств: тенденції, стан і проблеми управління / за ред. А.І. Даниленка. Київ, 2008, 308 с.

2. Чайковська В.П. Фінансова політика: підходи до розуміння та значення в діяльності підприємства // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. 2013. Вип. 23. С.247-251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_50

3. Гасанов С.С. Напрями підвищення фінансової стабільності державних підприємств в Україні / С.С. Гасанов, О.М. Іваницька, Т.В. Кошук // Фінанси України. 2015. № 12. С. 48-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2015_12_6.

4. Показатели финансовой устойчивости: руководство по составлению (Financial Soundness Indicators: Compilation Guide) / МВФ. Вашингтон, 2007. 312 с. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>

5. Руководящие принципы ОЭСР по корпоративному управлению для предприятий с государственным участием (редакция 2015) / OECD (2016).

URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2615068e.pdf?expires=1497616031&id=id&accname=guest&checksum=4C45BC98326E0FE8804EE502DACEA539>

6. Долгопятова Т.Г. Эмпирические исследования предприятий: методы и практика // Экономический журнал ВШЭ. 2008. Т. 12. № 1. С. 76–105.

7. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15.03.2013 N 253 «Про затвердження Методичних рекомендацій застосування критеріїв визначення ефективності управління об'єктами державної власності». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.2007 р. № 832 «Про затвердження порядку здійснення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності та критеріїв визначення ефективності управління об'єктами державної власності». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>

9. Огляд 30 підприємств державного сектору економіки з найбільшими фіскальними ризиками, затверджений наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України від 17.06.2015р. № 609/565. URL: <https://docs.dtki.ua>, <http://consultant.parus.ua/?doc=09PRX5A261>